

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:

22/05/2013

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

A1.

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ στίχοι 44 έως 54

Ο ήχος θεωρείται μεταφυσικό στοιχείο, αφού σύμφωνα με τον Κρητικό δεν έχει χαρακτηριστικά γήινα. Ίσως δέ σώζεται στή γῆ ἤχος πού νά τοῦ μοιάζει (στ. 44)

Δέν εἶναι λόγια· ἤχος λεπτός... (στ. 45):

Η ερμηνεία του στίχου είναι διπλή: α) ο ήχος δεν περιείχε λόγια β) δεν υπάρχουν λόγια να τον περιγράψει κανείς. Η δεύτερη ερμηνεία ίσως εξηγεί γιατί μένει ημιτελής ο στίχος και σβήνει στη σιωπή». (Π. Μάκριτζ).

Δέν ἤθελε τόν ξαναπεῖ ὁ ἀντίλαλος κοντά του (στ. 46):

Επίσης, διπλή η ερμηνεία του στίχου: ο αντίλαλος (προσωποποίηση) δεν επρόκειτο να επαναλάβει τον ήχο. Πειστική είναι το σχόλιο του Π. Μάκριτζ: «Επειδή ο ήχος είναι υπερφυσικός, δεν υπάρχει ηχώ».

Ἄν εἶν' δέν ἤξερα κοντά, ἄν ἔρχονται ἀπό πέρα (στ. 47):

Απροσδιόριστη είναι η πηγή του ήχου. Δεν μπορεί να εξηγηθεί για ποιο λόγο στους στ. 47-49 (μόνο σ' αυτούς) ο ήχος μεταφέρεται στον πληθυντικό (έρχονται..., γιομίζαν..., Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι). Ίσως να αποδίδεται με τον τρόπο αυτό η σύγχυση του Κρητικού, καθώς ο ήχος τον έχει μαγέψει. Ανάλογη θα μπορούσε να θεωρηθεί και η λειτουργία του υπερβατού σχήματος ('Ἄν εἶν' ... κοντά).

Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι ... (στ. 49):

Η μεταφορά που συνιστά ο υπερθετικός βαθμός του επιθέτου 'Γλυκύτατοι' δηλώνει πόσο ευχάριστος είναι ο ήχος, ενώ προβάλλεται και πάλι η μοναδικότητά του με το επίθετο 'ἀνεκδιήγητοι', καθώς ο ήρωας δεν μπορεί να τον αντιστοιχίσει με γήινα ακούσματα.

Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ Ἔρωτας καί ὁ Χάρος (στ. 50):

Ο Χάρος, το πέρασμα δηλαδή από μια επίγεια σε μια άλλη κατάσταση, προσεγγίζεται από τους περισσότερους ανθρώπους ως μεταφυσικό φαινόμενο. «Η σύζευξη του Έρωτα με το Χάρο, στοιχείο της Ορφικής και Ελευσίνειας λατρείας (εκεί Διόνυσος – Άδης είναι η διπλή όψη του ίδιου του μυθικού συμβόλου), μας δίνει δύο γνωστές και ομοειδείς εκδηλώσεις του ίδιου καταλυτικού ενστίκτου.

Μέ ἄδραχνε, ... γιά νά τόν ἀκλουθήσω (στ. 53 -54):

Η μεταφυσική δύναμη του ήχου τον έκανε να επιδιώξει να βρει ένα τρόπο, για να αποχωριστεί τη σάρκα του (συνεκδοχή: το σώμα) κι έτσι η ψυχή του ελεύθερη να πάει κοντά στον ήχο. Αυτό πιο

απλά σημαίνει ότι ήθελε να πεθάνει, ώστε να ακολουθήσει σε κάποιον ιδεατό χώρο τον απόκοσμο και μαγευτικό ήχο.

Το χωρίο αυτό μας παραπέμπει στην πλατωνική και χριστιανική δυϊστική αντίληψη για τον κόσμο (ψεύτικος επίγειος – ουράνιος αληθινός κόσμος) και για τον άνθρωπο (φθαρτό σώμα – αθάνατη ψυχή), την οποία ασπάζόταν ο Σολωμός.

ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ στίχοι 39 έως 42

Κι έτάραζε τά σπλάχνα μου έλευθεριάς έλπίδα (στ. 39):

Αυτό που τάραζε τον Κρητικό ήταν η υποδούλωση της πατρίδας του και η έλπίδα για ελευθερία. Την εποχή κατά την οποία γράφτηκε το έργο (1833-1834) η Κρήτη, όπως και πολλές άλλες περιοχές του Ελληνισμού, βρισκόταν ακόμα κάτω από τον ζυγό της οθωμανικής (και όχι μόνο) σκλαβιάς.

Η συνεκδοχή («έτάραζε τά σπλάχνα μου» αντί «την ψυχή μου») υπογραμμίζει τα συναισθήματα του Κρητικού.

Κι έφώναζα: «θεικιά κι όλη αίματα Πατρίδα!» (στ. 40):

Για τον στίχο αυτό ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος γράφει: «νομίζω πως είναι ο εθνικότερος, ο πατριωτικότερος δεκαπεντασύλλαβος που υπάρχει στη νεότερη ποίησή μας».

Στο πλαίσιο της συγκινησιακής φόρτισης που του δημιουργούσε η μουσική από το σουραύλι, προσφωνούσε φωναχτά τη πατρίδα του. Η μεταφορά (θεικιά... Πατρίδα) δηλώνει την αγάπη του αφηγητή, η οποία είναι τόσο μεγάλη ώστε να φτάσει στο σημείο να τη θεοποιεί, ενώ η εικόνα της προσωποποιημένης καταματωμένης Πατρίδας υποδηλώνει τους νεκρούς που έπεσαν στους αγώνες για την ελευθερία της.

Κι άπλωνα κλαίοντας κατ' αυτή τά χέρια μέ καμάρι (στ. 41):

Καθώς ο έφηβος Κρητικός φανταζόταν την προσωποποιημένη πατρίδα, άπλωνε τα χέρια του προς αυτή κλαίγοντας για τη σκλαβιά της αλλά περήφανος γι' αυτήν.

Καλή 'ν' ή μαύρη πέτρα της καί τό ξερό χορτάρι (στ. 42):

Ο αφηγητής εκφράζει την αξία της πατρίδας και δηλώνει την αγάπη του γι' αυτήν: τα εδάφη και το τοπίο της είναι καλά και αγαπητά (και ας είναι πετρώδη με λιγοστή, φτωχή βλάστηση). Πρόκειται για μια αγάπη ανιδιοτελή, αφού ούτε τα υλικά αγαθα ούτε τα αισθητικά κριτήρια μπορούν να την καθορίσουν.

Για τον στίχο αυτό ο Λ. Πολίτης σημειώνει: «Ένας στίχος που ο Σολωμός φαίνεται να του δίνει πολύ βάρος και τον γράφει και τον ξαναγράφει πολλές φορές, και σχεδόν πάντοτε τον ίδιο, με ελαφρές μόνο παραλλαγές, είναι αυτός που χρησιμοποίησε στον *Κρητικό* πρώτα, αλλά και στους *Ελεύθερους Πολιορκημένους* ύστερα, για την πατρική γη. Για τον άνθρωπο που αναθυμάται με λαχτάρα τη μητρική γη (ή που είναι έτοιμος να πεθάνει γι' αυτήν), ακόμα και τα πιο ταπεινά και άσχημα, η μαύρη πέτρα, το ξερό χορτάρι, παίρνουν μια άλλη όψη. Η σχέση αγάπης του ανθρώπου προς τη μητρική γη, ανάλογη με το φυσικό δεσμό του παιδιού προς τη μητέρα και της μητέρας προς το παιδί, μεταμορφώνει την υφή και το χρώμα των πραγμάτων: η μαύρη πέτρα δεν είναι πια μαύρη ούτε και το χορτάρι ξερό· για τη μυστική αυτή αλλαγή και μεταμόρφωση ο ποιητής χρησιμοποίησε την απλή λέξη «καλή». Οποιαδήποτε άλλη, εξωτερικά περισσότερο «φανταχτερή», θα ήταν δίπλα της πολύ φτωχή».

Για το περιεχόμενο του ίδιου στίχου γράφει ο Ε. Γ. Καψωμένος: «Το θέμα αυτό επανέρχεται επίμονα στα κείμενα του Σολωμού, για μια εικοσαετία περίπου (1833 ως το 1851). Έχει 31 παραλλαγές [...] Η ίδια η διατύπωση είναι απλή κι επιγραμματική: δύο υποκείμενα με τους προσδιορισμούς τους (μαύρη πέτρα - τό ξερό χορτάρι), ισόρροπα καταμεμημένα στα δύο ημιστίχια του 15σύλλαβου. [...] Παρατηρούμε εξάλλου, διακειμενικές συναρτήσεις με το πρώιμο σολωμικό επίγραμμα 'Η καταστροφή των Ψαρών' (1825) [...]: ολόμαυρη ράχη – λίγα χορτάρια – έρημη γη».

ΕΞΙΔΑΝΙΚΕΥΣΗ ΕΡΩΤΑ (στίχοι 25 – 28)

Ο έρωτας στο σολωμικό έργο εμφανίζεται στην εξιδανικευμένη του μορφή

Το ερωτικό τραγούδι του κοριτσιού τοποθετείται μέσα σε ένα ειδυλλιακό περιβάλλον, που αποδίδεται με μια εικόνα πλούσια σε σχήματα λόγου, τα οποία με τη σειρά τους καθιστούν το λόγο λυρικό και emphatic. Στο περιβάλλον αυτό ο έρωτας υμνείται από μια πανέμορφη κοπέλα που τραγουδά. Η ένταση του ερωτικού της συναισθήματος συνάδει με την ομορφιά της φύσης, ενώ συνάμα συγκινεί δέντρα και λουλούδια. Ο έρωτας προβάλλεται στη λυρική του εκδοχή, αγνός και πληθωρικός.

Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ Ἔρωτας καί ὁ Χάρος (στ. 50):

Το γνώρισμα του έρωτα δίνεται με παρομοίωση (παρομοιάζεται ως προς την καταλυτική του δύναμη με τον Έρωτα και με τον Χάρο, από των οποίων τη δύναμη δεν μπορεί να ξεφύγει κανένας). Ο έρωτας στην ιδανική του διάσταση είναι ικανός να αντιπαρατεθεί με τον Χάρο

«Η σύζευξη του Έρωτα με το Χάρο, στοιχείο της Ορφικής και Ελευσίνειας λατρείας (εκεί Διόνυσος – Άδης είναι η διπλή όψη του ίδιου του μυθικού συμβόλου), μας δίνει δύο γνωστές και ομοειδείς εκδηλώσεις του ίδιου καταλυτικού ενστίκτου» (Ε. Γ. Καψωμένος).

B1.

Στίχοι 23-28: Εικόνα που συντίθεται ως εξής: μια όμορφη κοπέλα βαδίζει μέσα στα «δάση που φουντώνουν» το σούρουπο, την ώρα που βγαίνει «τ' άστρο του βραδίου και τα νερά θολώνουν». Στο πέρασμά της κάθε δέντρο και λουλούδι «ανοίγει και γελάει».

Λειτουργία: διερεύνηση της πηγής και της ταυτότητας του ήχου.

Λυρισμός

Ρομαντική προσέγγιση του έρωτα και της φύσης

Στ. 35-43: Δεσπόζει η εικόνα της Κρήτης όπως κάποιος την αγναντεύει από τον Ψηλορείτη. Το τοπίο (βουνά, πέλαγα, κάμποι) λαμπυρίζει κάτω από το μεσημεριανό φως. Ο ήρωας καθώς βλέπει από ψηλά την όμορφη πατρίδα, απλώνει τα χέρια προς αυτήν με καμάρι.

Λειτουργία: διερεύνηση της πηγής και της ταυτότητας του ήχου

Προσέγγιση της έννοιας της πατρίδας στην εξιδανικευμένη της μορφή με ιδιαίτερη φόρτιση από τον ήρωα.

Λυρισμός, ρομαντική διάθεση.

B2.

- μεταφορά: «ἔλιωσαν τ' ἀστέρια» (στ. 34).

Λειτουργία: emphatic διατύπωση, λυρικός λόγος. Δηλώνεται η συγκίνηση της φύσης στο άκουσμα του κελαηδήματος του αηδονιού.

- χιαστό «ἢ θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά ἢ πεδιάδα» (στ. 32)

Λειτουργία: έμφαση, ρυθμικότητα, μέτρο και λυρισμός. Δηλώνεται η δύναμη του κελαηδήματος που ακούγεται σε μεγάλη έκταση.

- προσωποποίηση «κι ακούει κι αυτή και πέφτουν της τα ρόδα από τα χέρια» (στ. 33-34). Το ρόδινο φως της ανατολής την ώρα της αυγής παριστάνεται με ρόδα (τριαντάφυλλα), που τα κρατάει η προσωποποιημένη αυγή στα χέρια της. Η εικόνα παραπέμπει στη ροδοδάχτυλη Ηώ του Ομήρου.

Λειτουργία: δηλώνεται η συγκίνηση που το κελάηδημα του αηδονιού προκαλεί στη φύση.

Σχήμα υπερβατό: «Πέφτουν της τα ρόδα από τα χέρια» (στ. 34)

Λειτουργία: επίτευξη ρυθμού και μέτρου

Γ1.

Ο Π. Μάκριτζ κάνει τις ακόλουθες εύστοχες και διεισδυτικές παρατηρήσεις για τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος: «Στα ελληνικά μοιρολόγια (κι εννοείται στα ελληνικά έθιμα της κήδευσης) όποιοι πεθαίνουν ανύπαντροι θεωρούνται αρραβωνιασμένοι με το Χάρο. Έχει διατυπωθεί ήδη η υπόθεση ότι η κόρη στον Κρητικό αρραβωνιάστηκε το Χάρο, κι αυτή η ιδέα ενισχύεται από τη διαδοχή των λέξεων–κλειδιών στην τελευταία στροφή του ποιήματος: άρραβωνιασμένη – χαρά – πεθαιμένη. Εφόσον, η λέξη «χαρά» συχνά χρησιμοποιείται στην παραδοσιακή καθομιλουμένη των Ελλήνων, και στα δημοτικά τραγούδια, με τη σημασία «γάμος» μπορούμε να δούμε εδώ μια πρόοδο από τη μνηστεία στην παντρεία, κι ευθύς-μετά στο θάνατο. Η ομοιότητα μεταξύ των λέξεων χαρά και «Χάρος» έδωσε συχνά την ευκαιρία πικρών λογοπαιγνίων σε δημώδη ελληνικά άσματα».

Επίσης, Το ποίημα αρχίζει με το «ακρογιάλι», που βρισκόταν ακόμα μακριά (πρώτος στίχος: Έκοίτα, κι ήτανε μακριά ακόμη τ' ακρογιάλι). Αλλά και στο τέλος του ποιήματος γίνεται και πάλι λόγος για το ακρογιάλι (προτελευταίος στίχος: Και τέλος φθάνω στό γιαλό τήν άρραβωνιασμένη). Έτσι η αφήγηση, που ανοίγει και κλείνει με το ίδιο σκηνικό στοιχείο, ακολουθεί το σχήμα του κύκλου.

Δ1.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

1. Παρουσία-χαρακτηριστικά ήχου:

- εξωανθρώπινος, μεταφυσικός ήχος

Δ. Σολωμός: «ανεκδιήγητοι» -

Ν. Λαπαθιώτης: «χειμερική... φωνή... απόκοσμο...»:

- καταλυτική ένταση, ευχάριστο άκουσμα

Δ. Σολωμός: «γλυκύτατοι» -

Ν. Λαπαθιώτης: «γλυκιά και δυνατή»

- Η δύναμη του ήχου

Δ. Σολωμός: -«είν' έτσι δυνατός» -

Ν. Λαπαθιώτης: « κι η φωνή δυνάμωνε, δυνάμωνε»

- ελέγχει όλο το είναι τους.

Δ. Σολωμός: «Μ' άδραγνε όλη την ψυχή

Ν. Λαπαθιώτης: «γιομίζοντας το νου και την καρδιά της»

2. πληθωρική παρουσία φύσης:

Δ. Σολωμός: « του δέντρου και του λουλουδιού ...

Ν. Λαπαθιώτης «σ' ένα δάσος, μεγάλο δάσος ... λουλούδια... πρασινάδα»

3. Η παρουσία του έρωτα:

Δ. Σολωμός«... τον κρυφό της έρωτα της βρύσης τραγουδάει ...»

Ν. Λαπαθιώτης «σαν ένας πυρετός γλυκός της μέλωνε τα μέλη... την ήμερα παθητική και πλέρια του Σωτήρη»

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

1. Ιδεαλισμός και υπηρετήση του υψηλού στον Σολωμό (ηρωισμός, φιλοπατρία), απουσία αυτών στον Μ. Λαπαθιώτη (η Ρηνούλα είναι πρωταγωνίστρια της καθημερινότητας).

2. Αδυναμία αναγνώρισης και προσδιορισμού του ήχου στον Σολωμό – αναγνώριση στον Ν. Λαπαθιώτη.